

Bijlage 8: Herwaardering sierbeplanting Begijnhof

Het Begijnhof van Lier heeft via de 'Vestenpoort' toegang tot de Stadsvesten, meer bepaald de Begijnenvest.

Deze toegang en vooral het Begijnhof zelf liggen momenteel wat verscholen achter een opgeschoten ligusterhaag en een dubbele bomenrij uit voornamelijk beuk en linde met laaghangende takken.

De toegang tot het Begijnhof, eveneens beschermd cultuurhistorisch landschap, alsook Unesco werelderfgoed en bouwkundig erfgoed, dient geaccentueerd te worden waarbij de huidige heestervegetatie opgewaardeerd dient te worden door een vegetatie met respect voor de cultuurwaarde van Begijnhoven en de Stadsvesten.

Bestaande vegetatie

De Begijnhofmuur wordt geflankeerd door een bomenrij uit voornamelijk beuk. Her en der in de rij staat ook een ruwe berk, een gewone esdoorn, zomerlinde en winterlinde. De tweede rij bomen, die naast het wandelpad, zijn voornamelijk zomerlinde, enkele Hollandse lindes en een winterlinde.

Naast de Begijnhofmuur groeit een uitgeschoten haag, hoofdzakelijk bestaande uit haagliguster. Hier en daar groeit ook een gewone vlier, hulst en sneeuwbes en houtige opslag van allerlei. In de ondergroei is klimop dominant.

Tussen het heestermassief en het wandelpad bevindt zich een open strook waar enkele ruigtekruiden zoals gewoon fluitenkruid, geel nagelkruid en gewone paardenbloem te vinden zijn. Ook groeit hier jonge opslag van verschillende bomen. Verder zijn hier nog enkele bijzondere voorjaarsbloeiers te vinden zoals speenkruid, gewone vogelmelk, wilde hyacint en maarts viooltje.

Tijdens het veldwerk van 16/05/2019 werd de eerder waargenomen gevlekte aronskelk niet meer teruggevonden (zie beheerplan hoofdstuk 3.2.1.3. Actuele vegetatie). Na het kappen van bomen is hier een dikke haksellaag blijven liggen op de bodem. We vermoeden dat door deze werkzaamheden en hierdoor veroorzaakte eutrofiëring van de bodem de gevlekte aronskelk en mogelijk ook nog andere voorjaarsbloeiers op deze plek verdwenen zijn.

Fig. 1: Zicht vanop het wandelpad op het Begijnhof met de open vegetatie op de voorgrond en de ligusterhaag tegen de Begijnhofmuur (foto: 16/05/2019).

Fig. 2: De toegangspoort tot het Begijnhof (foto: 16/05/2019)

Fig. 3: Laaghangende takken van de lindebomen nemen het zicht op het Begijnhof weg (foto: 16/05/2019)

Fig. 4: Tussen de haag en de Begijnhofmuur ligt een dieper gelegen onbeplante strook (foto: 16/05/2019)

Fig. 5: Gewone vogelmelk is nog terug te vinden in de open vegetatiestrook (foto: 16/05/2019)

Geschiedenis Begijnhof

Het Begijnhof van Lier werd gesticht en formeel erkend in de 13de eeuw als opvangtehuis voor arme vrouwelijke textielarbeidsters. Deze vrouwen kwamen van het platteland en werkten in de lakennijverheid aan Lierse draperie¹.

Begijnen vormden een gemeenschap van 'religieuze vrouwen' die slechts twee van de drie religieuze geloften aflegden: gehoorzaamheid en zuiverheid, voor de tijd die ze op het Begijnhof doorbrachten. Een Begijn kon steeds terugkeren naar het gewone burgerleven².

De Begijnen verrichtten vooral handenarbeid. In de 14-15^e eeuw was dit nog steeds de lakennijverheid, meer bepaald het 'noppen' van de laken, het ruwdoek ontdoen van onzuiverheden. De ligging van het Lierse Begijnhof was hiervoor zeer geschikt, ze beschikten over stromend water uit de Begijnengracht en over uitgestrekte bleekweiden.

In de 17de eeuw verlegden de Begijnen hun activiteiten naar kant- en borduurwerk. De hoogbloei van de Lierse kant op 'tule' (borduurtechniek) begon in de 18de eeuw en verdween pas aan de vooravond van de 1ste WO³.

Ook in de ziekenzorg zijn de Begijnen steeds actief geweest.

Door verwikkelingen tijdens de Franse Revolutie werd de Begijnenorde in 1798 afgeschaft. Onder deze ongunstige omstandigheden verzwakte de begijnenbeweging snel. In 1825 waren er nog 67 begijnen in Lier, in 1845 nog 53 en in 1874 nog slechts 28.

Op het einde van de 20ste eeuw verdween de hele begijnenbeweging in Lier.

De kunstenaarsbeweging van de 20ste eeuw (o.a. Felix Timmermans) zorgde voor de heropbloei van het Begijnhof.

Het Begijnhof werd beschermd als monument en cultuurhistorisch landschap in 1966 en als UNESCO World Heritage in 1998.

¹ Van Der Wee B. (2018) *Beheerplan Begijnhof Lier*. B. Van Der Wee. Studio for architecture & conservation.

² Mercelis J. (jaar?) *Het Begijnhof van Hoogstraten*.

³ Van Den Bogaert G. (1979) *Bouwgeschiedenis van de Begijnhofkerk te Lier*. Katholieke Universiteit Leuven. Departement voor Archeologie en kunstwetenschappen.

In 2008 werd een Masterplan en Conventie ontwikkeld voor het Begijnhof.

In 2018 werd een beheersplan voor het Begijnhof goedgekeurd door Onroerend Erfgoed.

Historiek vegetatie

Er werd opzoekingswerk verricht over de vroegere inrichting van de Begijnenvest, meer bepaald de zone aan het Begijnhof. In de centrale bibliotheek van de provincie Antwerpen en het Stadsarchief van Lier⁴ werd oud fotomateriaal en informatie gevonden.

Hierdoor kunnen we vaststellen dat zeker sinds begin van de 20 ste eeuw de omgeving van het Begijnhof in de Begijnenvest bestond uit een opgaande dubbele bomenrij uit iep (olm) met een grazige vegetatie in de ondergroei. De wandelweg was toen nog een zandpad. Langsheen de Begijnhofmuur is duidelijke een heesterbegroeiing waar te nemen op verschillende foto's (zie fig. 6 en 7).

Er werden geen gegevens gevonden om welke heestersoorten het hier gaat. De vesten waren toen ook minder dicht begroeid op de flanken waardoor het Begijnhof duidelijk zichtbaar was van buiten de Stadsvesten (pallieterland)(zie fig. 10). De vesten waren toen ook beduidend minder schaduwrijk door de hoog opgaande kronen van de iepen en het gebrek aan hoog opgroeiende onderbegroeiing.

De huidige ligusterhaag werd waarschijnlijk aangeplant rond de periode 1967, wanneer 'Den Engel' van de Vismarkt naar de Begijnhofstraat werd verhuisd (Bron: Luc Michiels – Groendienst Lier).

Fig. 6: Zicht op het Begijnhof van op de Begijnenvest (1920)(Bron: Stadsarchief Lier)

Fig. 7: Foto van de Begijnenvest in de winter (1930)(Bron: Stadsarchief Lier)

Fig. 8: Oude postkaart van de Begijnenvest omgeving Begijnhof (periode onbekend) (Bron: Stadsarchief Lier)

Fig. 9: Pentekening van de Begijnenvest met aan de linkerkant het Begijnhof van Lier van Henri Seghers (1848-1919)(Bron: Stadsarchief Lier)

⁴ Archief Lier - www.kempenserfgoed.be

Fig. 10: Schilderij 'Breed Netegezicht met Begijnenvest' uit 1913 van Raymond de la Haye (1882 – 1914)

Nieuwe aanleg

Uit het vorige hoofdstuk kunnen we concluderen dat de vegetatie aan de Vestenpoort naar het Begijnhof steeds sober is geweest: een grazige vegetatie met een heestergordel langsheen de Begijnhofmuur.

Omwillen dat de standplaats veel schaduwrijker is geworden (ondergroei van beuken) is een grazige vegetatie hier nog moeilijk terug te krijgen. Schaduwminnende planten zijn dus aan te raden. In het vroege voorjaar zal hier eerder een halfschaduw situatie ontstaan door het ontbreken van het bladerdek van de bomen.

In de literatuur kunnen we ook vaststellen dat Begijnhoftuinen steeds 'nutstuinen' zijn geweest. In het Begijnhof zelf is meestal een centraal grasplein (vaak bleekweide) te vinden al dan niet omzoomd met bomen. Soms komen hier ook bolgewassen tot bloei (bv. Narcissen in het Begijnhof van Brugge).

De privétuintjes werden gebruikt voor het kweken van kruiden, bloemen, bessen en druiven. Ook stonden hier meestal enkele fruitbomen.

Om de verwaarloosde toegangszone tot het Begijnhof op te waarderen raden we onderstaande acties aan:

- *Opsleunen (kroonsnoei) van laaghangende takken van de lindebomen om het zicht op het Begijnhof te verbeteren*
- *Verwijderen van houtige opslag uit gewone vlier, hulst, sneeuwbes ...*
- *Compacte snoei van de haagliguster als te behouden groen kader*
- *Ook strook tussen beplanting en Begijnhofmuur vrij houden (1,5-2 m) d.m.v. snoei (snoei ligusterhaag)*
- *Klimop in de ondergroei kan worden behouden alsook de aanwezige voorjaarsflora*
- *Verwijderen van de houthaksellaag om de voorjaarsflora meer kansen te geven*
- *Nieuwe aanplanting volgens ontwerpschets (zie fig. 18.)*
- *Plaatsen van infobord aan de Vestenpoort met info over Begijnhof (zie ook Hoofdstuk 6 – maatregel 3: Uitwerken recreatieve wandeling)*

Plantenkeuze

Omdat er weinig informatie beschikbaar is over de vroegere (heester)aanplantingen hebben we geopteerd om voor een sobere aanplanting van (half)schaduwplanten te kiezen met een symbolische waarde t.o.v. Begijnhoven en de stad Lier en de herintroductie van enkele stinzenplanten die in het verleden in o.a. Begijnhoven werden aangeplant.

Keuze planten op basis van:

- Kuisheid, maagdelijkheid Begijnen > witte bloemen
- Kantnijverheid > schermbloemigen die refereren naar kant zoals de lacecaphortensia's (vertaald uit Engels 'kanten bloemhoofden').
 - *Hydrangea arborescens* 'White Dome' (kan veel schaduw verdragen)
 - *Hydrangea macrophylla* 'Veitchii' (kan veel schaduw verdragen, blauw refereert naar blauwe Vestenpoort)
- Dichter/schrijver Felix Timmermans
 - Dichtersnarcis (*Narcissus poeticus*)(stinzenplant)

Gedicht: Begijnenvest⁵

't Is lijk een der grote beuken
Van een kerk, uit oude tij'n
Waarvan 't wijd omliggende landschap
De gekleurde ramen zijn

- Heraanplant gevlekte aronskelk (*Arum maculatum*) (stinzenplant)
- Groot sneeuwkllokje (*Galanthus elwesii*) (stinzenplant)
- Lievevrouwebedstro (*Galium odoratum*) > witte bloemen, aan Maria gewijd

Fig. 11: *Hydrangea arborescens* 'White Dome', bloemschermen refereren naar de kantnijverheid

Fig. 12: *Hydrangea macrophylla* 'Veitchii', lacecaphortensia met blauw/witte bloemen

⁵ In de Liersche Almanak voor 1906 publiceerde Polleke van Mher (Felix Timmermans) het gedicht Begijnenvest

Fig. 13: Dichternarcis kan (half)schaduw onder bomen verdragen en heeft welriekende bloemen

Fig. 14: Herintroductie van de voormalig voorkomende Gevlekte aronskelk

Fig. 15: Detail bloemhoofd Groot sneeuwklokje

Fig. 16: Uitgestrekt tapijt van Groot sneeuwklokje (Bron: Kasteel de Haar, Utrecht)

Fig. 17: De welriekende en groenblijvende Lievevrouwebedstro komt van nature voor in beukenbossen maar werd vaak als rituele plant aangeplant in de omgeving van boskapellen en Mariaorden (Bron: www.ecopedia.be)

Planteigenschappen

Wetenschappelijke naam	Bloeikleur	Bloeiperiode	Hoogte (m)	Opmerking
<i>Hydrangea arborescens</i> 'White Dome'	wit	6-8	2-3	
<i>Hydrangea macrophylla</i> 'Veitchii'	blauw-wit	7-9	1,5 – 2	
<i>Narcissus poeticus</i>	wit	5	0,35 – 0,5	Welriekende bloemen,
<i>Arum maculatum</i>	groen-wit	4-5	0,20 – 0,40	
<i>Galanthus elwesii</i>	wit	2-3	0,10 – 0,30	
<i>Galium odoratum</i>	wit	5-6	0,10 – 0,30	Welriekende bloemen, groenblijvend

Regulier beheer

- Snoei *Hydrangea arborescens* 'White Dome' – 1x in februari
(bloeit op éénjarig hout)
- Snoei ligusterhaag – 1x begin mei
- Jaarlijks verwijderen van ongewenste boomopslag, kruiden – 1x begin mei
(samen met onderhoudsbeurt ligusterhaag)

Ontwerpschets

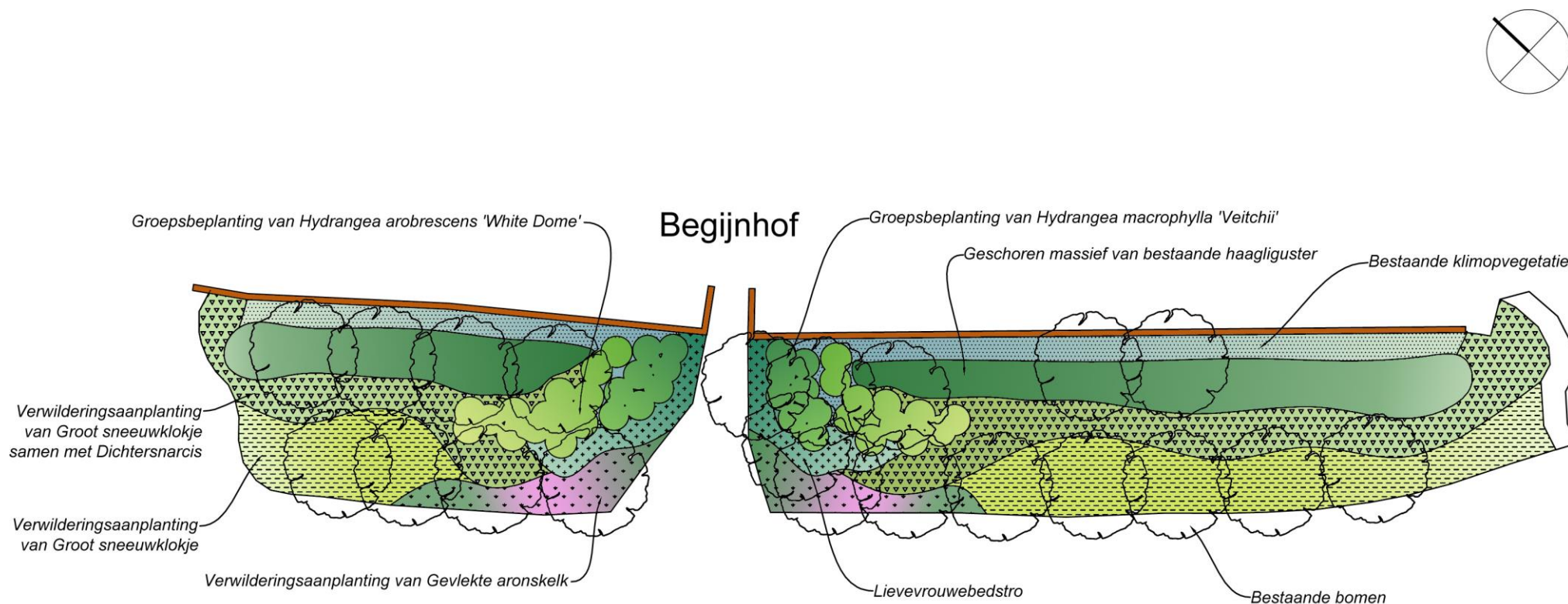

Fig. 18: Ontwerpschets met mogelijke nieuwe beplanting toegang Begijnhof